

UZASADNIENIE

Decyzją z dnia 11 maja 2022 roku, sprostowaną postanowieniem z dnia 5 lipca 2022 roku Zakład Ubezpieczeń Społecznych I Oddział w Ł. zobowiązał M. K. do zwrotu nienależnie pobranych świadczeń za okres od 1 kwietnia 2022 roku do 30 kwietnia 2022 roku w kwocie 4.667,53zł stwierdzając, iż pobrała ona nienależne świadczenie z tytułu emerytury przysługującej W. P. (1). W uzasadnieniu organ rentowy wskazał, iż obowiązek zwrotu tych należności obciąża tę osobę, gdyż nie jest ona wskazana w decyzji organu rentowego jako osoba uprawniona do pobierania świadczeń. (decyzja k. 88 akt ZUS)

M. K. odwołała się od powyższej decyzji w dniu 29 czerwca 2022 roku. W uzasadnieniu swego stanowiska podniosła, że wypłata opisanego świadczenia nastąpiła z przyczyn leżących po stronie organu rentowego, który mając wiedzę o zgonie jej dziadka, z którym posiadała wspólny rachunek bankowy, przekazał środki na to konto. Dodatkowo wskazała, iż wpłata nie była opatrzona żadnym czytelnym tytułem, a jej dziadek oczekiwał wypłaty świadczenia kombatanckiego po babci, a zatem nie miała wiedzy co do tego czy przelana na konto należność została względnie wypłacona nienależnie. Wnioskodawczyni zaznaczyła iż sposób wypłaty emerytur oraz sposób powzięcia i przetworzenia informacji o zgonach leży po stronie ZUS. (odwołanie k. 3-6)

W odpowiedzi na odwołanie organ rentowy wniósł o jego oddalenie. W uzasadnieniu podniósł, iż zmarły W. P. (1) miał przyznane prawo do emerytury w zbiegu z 50 % wysokości renty z terminem płatności na 5 dzień miesiąca, przelewanej na numer konta wskazany we wniosku o emeryturę. Zgon nastąpił w dniu 16 marca 2022 r., a wypłata świadczenia za miesiąc kwiecień 2022 roku nastąpiła na wskazane konto bankowe. Bank (...) pismem z dnia 8 kwietnia 2022 r. poinformował, że świadczenie wpłynęło na rachunek wspólny ze świadczeniobiorcą, a zatem bank zgodnie z art. 57 w zw. z art. 55 ust. 1 ustawy prawo bankowe nie może dokonać zwrotu wpłaconej kwoty, natomiast wskazał współposiadacza rachunku - M. K.. Odnosząc się zaś do zarzutów dotyczących wypłaty dodatku kombatanckiego organ rentowy przyznał iż w dniu 10 kwietnia 2020 roku wpłynął do organu wniosek W. P. (2) w sprawie dodatku kombatanckiego wdowca po kombatanctce, ale pismem z dnia 29 kwietnia 2020 roku organ poinformował, iż w tym przedmiocie należy przedłożyć decyzję (...) ds. Kombatantów stwierdzającą, iż W. P. (1) jest wdowcem po kombatanctce, a wskazany dokument nie został przedłożony. (odpowiedź na odwołane k 7)

W toku procesu strony podtrzymały swoje stanowiska procesowe. Dodatkowo wnioskodawczyni poparła wniosek o przyznanie dodatku kompensacyjnego. (pismo wnioskodawczyni k. 11-14, stanowiska procesowe stron protokół z rozprawy z dnia 22.11.2022 r. 00:00:57-00:11:04)

Sąd Okręgowy ustalił następujący stan faktyczny:

W. P. (1) posiadał wspólny z wnuczką - M. K. rachunek bankowy, na który ZUS przekazywał jego świadczenia emerytalne. (bezsporne, informacja (...) o właścicielach rachunku k. 18, dyspozycja przekazywania świadczenia pieniężnego k. 81, pismo k. 82 akt ZUS)

W. P. (1) zmarł w dniu 16 marca 2022 roku. Dokument - skrócony odpis aktu zgonu dziadka odwołującej został wystawiony w dniu 21 marca 2022 roku. (skrócony odpis aktu zgonu k. 15)

Organ rentowy został powiadomiony o śmierci uprawnionego w dniu 31 marca 2022 roku przez firmę pogrzebową, która złożyła skrócony odpis aktu zgonu wraz z wnioskiem o zasiłek pogrzebowy. (prezentata na kopii odpisu skróconego aktu zgonu k. 83 akt ZUS)

W dniu 29 marca 2022 roku organ rentowy sporządził pismo skierowane do Banku (...), w którym wnioskodawczyni wraz z dziadkiem posiadali wspólne konto (wysłane ostatecznie 31 marca 2022 roku), w którym wezwał wskazany podmiot do zwrotu kwoty 4.667,53 zł za miesiąc kwiecień 2022 roku przekazanej na rachunek bankowy prowadzony dla W. P. (1) wskazując, iż zmarł on 16 marca 2022 a zatem prawo do świadczeń ustało z dniem 31 marca 2022 roku. Jednocześnie organ rentowy wystąpił - w przypadku gdyby zmarły był współposiadaczem

rachunku oszczędnościowego – rozliczeniowego - o sporządzenie i przekazanie danych umożliwiających identyfikację współposiadacza rachunku wspólnego. (pismo k. 85 akt ZUS)

W odpowiedzi na powyższe, pismem z dnia 8 kwietnia 2022 roku (data wpływu do organu 12 kwietnia 2022 roku) Bank (...) wskazał, iż współposiadaczem rachunku wraz z W. P. (1) jest M. K.. (pismo k. 86 akt ZUS)

W dniu 4 kwietnia 2022 roku na przedmiotowe wspólne konto wpłynęła kwota 4.667,53 złotych. W tytule przelewu dokonanego przez ZUS wskazano „świadczenie ZUS”. (bezsporne, potwierdzenie dokonania operacji bankowej k. 16)

Wraz z pismem z dnia 5 kwietnia 2022 roku - odpowiedzią na prośbę wnioskodawczynie - organ rentowy zwrócił jej oryginał odpisu skróconego aktu zgonu W. P. (1) (pismo k. 19)

Wnioskodawczynie nie zwróciła organowi rentowemu kwoty przelanej na jej konto w dniu 4 kwietnia 2022 roku. (bezsporne)

Dwa lata przed śmiercią W. P. (1) starał się o wypłatę dodatku kompensacyjnego. Wniosek w tym przedmiocie złożył w organie w dniu 10 kwietnia 2020 roku. (wniosek z załącznikami k. 73- 79)

W piśmie z dnia 29 kwietnia 2020 roku (wysłanym 30 kwietnia 2020 roku) organ rentowy wskazał, że w celu uzyskania uprawnień do przyznania dodatku kompensacyjnego wraz z ryczałem energetycznym należy złożyć decyzję z (...) Spraw Kombatantów i Osób Represjonowanych stwierdzającą, że W. P. (1) jest wdowcem po kombatancie. (pismo k. 80 akt ZUS)

Wskazana decyzja nie została przez W. P. (1) złożona. (bezsporne)

Powyższych ustaleń Sąd dokonał na podstawie powołanych dowodów w postaci dokumentów zgromadzonych w aktach sprawy, w tym w aktach ZUS, których wiarygodność nie budzi wątpliwości i nie była kwestionowana przez żadną ze stron. W toku postępowania, strony nie składały dalszych wniosków dowodowych.

Sąd Okręgowy zważył, co następuje:

Odwołanie zasługuje na uwzględnienie.

Na gruncie rozpoznawanej sprawy poza sporem pozostaje, że W. P. (1) zmarł 16 marca 2022 roku, a więc jego prawo do świadczenia emerytalnego ustało z tym dniem, stosownie do unormowania z art. 101 pkt 2 ustawy z 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (t.j. Dz.U. z 2022 r. poz. 504).

W sprawie strony odmienne zapatrują się na to, czy w świetle regulacji zawartej w art.138 ust. 3 cytowanej ustawy odwołująca jest zobowiązana do zwrotu wpłaconego przez organ rentowy w dniu 4 kwietnia 2022 roku, na wspólny rachunek wnioskodawczynie i jej zmarłego dziadka W. P. (1), zmarłego w dniu 16 marca 2022 roku świadczenia w kwocie 4.667,53 złotych.

Zgodnie z treścią przepisu art. 138 ust.1, 2 i 3 ustawy osoba, która **nienależnie pobrała** świadczenie, jest obowiązana do jego zwrotu, przy czym za nienależnie pobrane świadczenie uważa się:

- 1) świadczenia wypłacone mimo zaistnienia okoliczności powodujących ustanie lub zawieszenie prawa do świadczeń albo wstrzymanie wypłaty świadczeń w całości lub w części, jeżeli osoba pobierająca świadczenia była pouczona o braku prawa do ich pobierania;
- 2) świadczenia przyznane lub wypłacone na podstawie fałszywych zeznań lub dokumentów albo w innych przypadkach świadomego wprowadzenia w błąd przez osobę pobierającą świadczenia;
- 3) świadczenia uważa się również świadczenia wypłacone z przyczyn niezależnych od organu rentowego osobie innej niż wskazana w decyzji tego organu.

Podkreślić na wstępie należy, iż pojęcie „świadczenia nienależnie pobranego” nie jest tożsame z pojęciem „świadczenia nienależnego”.

Jak wynika z powyższego, każde świadczenie nienależnie pobrane jest świadczeniem nienależnym, jednak nie każde świadczenie nienależne jest świadczeniem nienależnie pobranym.

Zasadniczą przesłanką uznania nienależnego świadczenia za nienależnie pobrane przez osobę inną niż wskazana w decyzji tego organu świadczenie w myśl przepisu art.138 ust.3 jest zatem **brak winy organu rentowego w doreczeniu świadczenia osobie niewskazanej w decyzji.**

W niniejszej sprawie mógł mieć zastosowanie tylko przepis art.138 ust.3 ustawy, gdyż świadczenie ZUS zostało wypłacone innej osobie, czyli wnuczce zmarłego ubezpieczonego, która nie posiadała uprawnienia do odbioru jego emerytury za miesiąc następujący po zgonie uprawnionego.

Odnosnie zwrotu nienależnych świadczeń wypłaconych osobom innym niż wskazane w decyzji, wskazać należy, że obowiązek ten wynika z faktu wypłacenia ich, bez konieczności wykazywania świadomości pobrania świadczenia nienależnego, gdyż nie są to osoby pouczone o warunkach pobierania świadczeń. (por. wyrok SA w Katowicach z dnia 4 listopada 2010 roku, III AUa 314/10)

Świadczenia wypłacone przez organ rentowy za miesiące przypadające po miesiącu, w którym nastąpiła śmierć świadczeniobiorcy, mają charakter wypłaconych nienależnie. Jeżeli tego rodzaju świadczenie wypłacono osobie trzeciej, to zastosowanie znajduje art. 138 ust. 3 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (t.j. Dz.U. z 2009 r. Nr 153, poz. 1227 ze zm.), zgodnie z którym za nienależnie pobrane świadczenia w rozumieniu art. 138 ust. 1 uważa się również wypłacone z przyczyn niezależnych od organu rentowego innej osobie niż wskazana w decyzji tego organu. Do zwrotu takich świadczeń jest wówczas zobowiązana osoba, która je pobrała. Wpłata tego rodzaju świadczeń na rachunek wspólny świadczeniobiorcy i osoby trzeciej jest równoznaczna z wypłaceniem świadczenia innej osobie w powyższym rozumieniu. (por. wyrok SA w Gdańsku z dnia 16 listopada 2012 roku, III AUa 770/12)

W ocenie Sądu Okręgowego, rację ma skarżąca, że w sprawie przesłanki wskazane w powołanym wyżej przepisie, warunkujące zasadność żądania od niej przez organ rentowy zwrotu nienależnie pobranego świadczenia, nie zostały spełnione.

Wypłata świadczenia przysługującego dziadkowi wnioskodawczyni za kwiecień 2022 roku nastąpiła wprawdzie po śmierci uprawnionego, która to śmierć miała miejsce w dniu 16 marca 2022 roku, na wspólny rachunek bankowy wnioskodawczyni i jej dziadka, jednakże została dokonana z przyczyn, za które organ rentowy ponosi odpowiedzialność.

Jak wynika bowiem z zebranego w sprawie materiału dowodowego organ rentowy został powiadomiony o śmierci uprawnionego najpóźniej dnia 31 marca 2022 roku kiedy to wpłynął do niego dokument – skrócony odpis aktu zgonu wnioskodawcy, złożony przez wraz z wnioskiem o zasilek pogrzebowy.

Niezależnie od powyższego wskazać należy, że organ rentowy wcześniej posiadał wiedzę o zgonie W. P. (1), skoro w dniu 29 marca 2022 roku wystosował do banku prowadzącego wspólne konto wnioskodawczyni i jej zmarłego dziadka żądając zwrotu świadczenia wypłaconego uprawnionemu za kwiecień i domagając się wskazania przez bank danych współwłaściciela rachunku bankowego. Pismo to co prawda zostało przekazane do wysłania w dacie 31 marca 2022 roku, a więc w tym samym dniu kiedy – co potwierdza data zawarta na prezentacie - organ otrzymał ostatecznie odpis aktu zgonu W. P. (1). Nie zmienia to jednak oceny, iż już wcześniej musiał mieć wiedzę w tym przedmiocie.

Sąd ma także na uwadze, iż data jaką opatrzone przedmiotowe pismo do banku jest częściowo nieczytelna. Jednak podkreślenia wymaga fakt iż na rozprawie w dniu 22 listopada 2022 roku, mimo iż wnioskodawczyni wyraźnie podnosiła tą okoliczność, pełnomocnik organu rentowego jej nie zakwestionował.

Uznać zatem należało, iż już wówczas w sposób pewny organ rentowy miał wiedzę na temat śmierci uprawnionego w dniu 16 marca 2022 roku, czemu zresztą dał wyraz we wskazanym piśmie.

Ponadto podkreślenia wymaga, co znamienne, iż z żądaniem zwrotu należności za kwiecień do banku organ wystąpił jeszcze w marcu – data wysłania przesyłki zgodnie z adnotacją na piśmie to 31 marca 2022 roku, a zatem jeszcze w dacie kiedy świadczenie to w ogóle nie zostało na rachunek bankowy zmarłego uprawnionego wysłane.

W okolicznościach sprawy uznać zatem należy, iż Zakład Ubezpieczeń Społecznych został powiadomiony o śmierci uprawnionego. Zważywszy na fakt, że termin wypłaty przysługującego W. P. (1) świadczenia emerytalnego przypadła na 5 dzień każdego miesiąca - wypłacono je w 4 dniu kwietnia - bezsprzecznie organ rentowy przed dniem wypłaty emerytury za miesiąc kwiecień 2022 roku dysponował informacją o śmierci uprawnionego. Dokonana pomimo posiadania takiej wiedzy wypłata świadczenia nie nastąpiła z przyczyn od organu rentowego niezależnych.

M. K. nie może więc zostać obciążona odpowiedzialnością za taki stan rzeczy, skoro w odpowiednim czasie nie tylko poinformowała Zakład Ubezpieczeń Społecznych o zgonie dziadka, ale także udokumentowała tę okoliczność-ostatecznie akt zgonu wpłynął do ZUS w dniu 31 marca 2022 roku.

W związku z powyższym Sąd uznał, że wskazana w zaskarżonej decyzji kwota należności dla W. P. (1) została wypłacona osobie niewskazanej w decyzji organu rentowego, jednakże w okolicznościach sprawy nie można przyjąć, iż wypłata nastąpiła wskutek okoliczności niezależnych od organu rentowego, w rozumieniu art. 138 ust. 3 ustawy emerytalnej.

To Zakład Ubezpieczeń Społecznych ponosi odpowiedzialność za dokonanie wypłaty spornego świadczenia, gdyż przed datą przelewu bankowego, najpóźniej w dniu 31 marca 2022 roku wiedział, że uprawniony zmarł. A skoro tak, to aktualnie organ rentowy nie jest uprawniony do żądania (w opisanym wyżej trybie) zwrotu wypłaconego wnioskodawczyni świadczenia emerytalnego jej zmarłego dziadka.

Takiej oceny nie może zmienić okoliczność, że organ rentowy z uwagi na złożoność operacji finansowych zmuszony był odpowiednio wcześniej uruchomić procedurę przekazania świadczenia na rachunek świadczeniobiorcy, aby najpóźniej w dacie płatności kwota emerytury znajdowała się na koncie świadczeniobiorcy. (por. wyrok SA w Katowicach z 22 października 2015 r., III AUa 2111/14), zaś procedury finansowo - księgowo oraz proces techniczny wypłaty świadczenia nie mogą stanowić usprawiedliwienia niemożności wcześniejszej reakcji i anulowania dyspozycji wypłaty świadczenia; to na organie rentowym spoczywa obowiązek takiej organizacji pracy, aby nie dochodziło do wypłaty świadczeń, do których prawo ubezpieczonym już nie przysługuje - wygasło (por. też wyrok SA w Gdańsku z 26 września 2012 r., III AUa 82/12, wyrok SA w Krakowie z dnia 10 października 2012 roku, III AUa 535/12, wyrok SA w Warszawie z dnia 13 października 2020 r., III AUa 409/19, wyrok SA w Katowicach z dnia 10 października 2019r. III AUa 185/19).

Trafnie więc wnioskodawczyni w odwołaniu zarzuciła naruszenie art. 138 ust. 3 w zw. z art. 138 ust. 1 ustawy emerytalnej. Dokonując bowiem obiektywnej oceny poczynionych ustaleń uznać należy, że okres 6 dni, liczony od uzyskania informacji o śmierci W. P. (1) tj. 29 marca 2022 roku do wypłaty świadczenia – 4 kwietnia 2022 r., był do wstrzymania przez organ rentowy wypłaty emerytury wystarczający.

Ponadto nawet gdyby uznać co sugerował pełnomocnik organu rentowego, iż organ nie był uprawniony do podjęcia jakichkolwiek kroków w celu wstrzymania wypłaty świadczenia zanim oficjalnie doręczono mu akt zgonu 31 marca 2022 r. – do czego brak podstaw skoro już w dniu 29 marca 2022 r. organ rentowy podjął kroki celem odzyskania świadczeń z banku jeszcze przed ich wpłatą – to i tak nie zmienia to oceny, iż już wcześniej mając świadomość śmierci ubezpieczonego, w dniu 31 marca 2022 roku powinien niezwłocznie zapobiec nieuprawnionej wypłacie, a nie w pierwszej kolejności zabiegać o to by te środki mu zwrócono.

Mając na względzie powyższe, Sąd, na podstawie art. 477¹⁴ § 2 k.p.c. Sąd zmienił zaskarżoną decyzję.

Ponadto na marginesie - z uwagi na to, iż odwołująca konsekwentnie popierała wniosek o przyznanie dodatku kompensacyjnego - wskazać należy, że Sąd na gruncie rozpoznawanej sprawy nie był uprawniony do jego rozpoznania jako, że prawo do tego świadczenia nie było objęte treścią zaskarżonej decyzji. Tymczasem bezwzględnie w sprawach w zakresie prawa do ubezpieczeń społecznych postępowanie sprowadza się do oceny zasadności rozstrzygnięcia dokonanego przez organ rentowy w zakresie wyznaczonym przez treść decyzji zaskarżonej. (tak m.in. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 13 maja 1999 roku, II UZ 51/99 OSNP 2000/15/601; postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 2 marca 2011 roku, w sprawie o sygn. akt II UZ 1/11, LEX; postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 22 lutego 2012 roku, w sprawie o sygn. akt II UK 275/1111 LEX oraz wyrok Sądu Apelacyjnego w Katowicach z dnia 18 stycznia 2013 roku, w sprawie o sygn. akt III AUa 940/12, LEX).

J.L.